

tso Nagusiak errege kargua hartu zuela. Ospakizunik egongo da ziur aski. Ez al liteke egoki ordurako zuk idatzitako pastoral hau Zuberoako herriren batek ematea? Ospakizun handiak prestatzen ari dira Hego Euskal Herrian, bereziki Iruñean eta Hondarribian. Hondarribitik, hain zuzen, baditut bultzatzaileak idatzi dudan pastoral hau emanik izan dadin datorren urtean. Alabaina, ez dut nik emango, nik idatzi dut, eta hortxe dago norbaitek emango al duen zain.

• **Eskabiderik jaso duzu?** Oraindik ez dut eskaerarik jaso, ez. Ez neuk idatzia dudalakoa, baina gaia oso garrantzizkoa da Euskal Herriarentzat.

• **Antso Nagusiaren erregealdian, beraz, euskaldun guztiak Erresuma berean egon ginen. Honek garrantzia dauka, jakina, Euskal Herriaren historiarentzako, baina batzuek, beharbada, gaizki ikus dezakete errege baten agintaldia ospatzea. Zuk zer diozu horretaz?** Lehenik, ohartaraziko nuke ordu haietan ez zela erregerik. Eta nazio batek —adiera zaharrean bederen, nazioak baitziren hizkuntzak egiten zituen batasunak—, beraz, bere gain izaiteko zer egiten zuen? Errege bat hau-

«Norbaitek ezin du luzaz beldurrarekin bakarrik agindu. Beldurraz besterik behar da»

tatzen zuen... Jakina, ez zuten jende guztiek bozkatzeko, baina jaun ttipi eta handiek zuten beraien arteko norbait hautatzen.

• **Botere zuzengabe eta gogor baten sinboloa izan zitekeen, hala ere?** Beharbada, baina ez da pentsatu behar norbaitek luzaz gobernatzen ahal duela beldurrarekin bakarrik. Beldurraz besterik behar da. Eta joan den mendean ere, ikusi dugu beldurrarekin manatu dutenek ez dutela iraun.

• **Errepublikarrek lukete errege baten figura goraiatzeko nazkagarritzat hartuko, ez duzu uste?** Errepublikarik ez zen ordu haietan. Frantziako Errepublika honetan, halako aiherkunde bat bada erregeei begira, baina ikusten dugu erregeak dauzkaten demokrazia batzuetan, gure Errepublika baino demokratikoagoak direla. Eta hori esaten dut

Europa iparraldeko herri batzuei, hala nola, Danimarka, Suedia edo Norvegiari pentsatuta. Uste dut hauek gure Errepublika baino demokratikoagoak direla! Antso Nagusiaren kontuari bueltatuta, ez da pentsatu behar errege batek nahi zuena egiten zuela. Ustekeria hori eskola ttipitik saldu digute, baina, historia aztertzen dugun arau, ohar-tzen gara hori gezurra dela, gauzak ez direla hain sinple.

• **Orduan, Antso Nagusia gogoratze-ko ospakizunak, euskaltasunaren eta historiaren ikuspuntutik zuzen-legezkoak dira?** Bistan da. Frantziako errepublikar gogorrenak ere Henri IV.a ospatzen dute. Orduan, guk zergatik ez dugu ospatuko gure buruzagi ohi bat? Nik uste dut euskal politiko handiena edo, behintzat, handienetarik bat izan dela Antso Nagusia; oso ongi asmatu duena, eta, berriz ere diot, gerra gutxi egin-

da. Musulmanekin ere bakea egin zuen, eta ez dut uste gaur gerra egin-go lukeenik Irak gaixo horri... Oro har, esan daiteke egungo gobernatzaile batzuek baino zentzu gehiago bazuela...

• **Agintari politiko argitua izan zela diozu. Eta, kulturaren aldetik, nola jokatu zuen?** Kristau kultura handizki lagundu zuela badakigu. Esaterako, arte erromanikoa bultzatu zuen. Hala, Gaztelaren beheara, Duro ibaiaren alde hartan kokatua den Palentziako eliza erromaniko ederra eginarazi zuen. Gaur egun, katedral gotikoaren azpiko zatia da. Antso Nagusiak, halaber, babestu zituen Done Jakuerako bideak, eta hauetatik hedatuko zen arte erromanikoa. Badakigu ere beneditarren erreforma hedatu zuela. Orduan ere elizak berriro beharra bazuen, eta berritze hau beneditarrek bultzatu zuten. Aita Odilon Clunyko abadearen erreforma sarrarazi zuen Antso Nagusiak, San Juan de la Peña eta Leireko fraide-etxeen bitartez. Leireko eta San Juan de la Peñaako fraide batzuk joan ziren Clunyrat, eta aita Odilon bera ere etorri zen Leirerat. Antso Nagusiaren laguntzarekin, beneditarren erreforma hori Iberia osoan hedatu zen.

«Antso Nagusiaren laguntzarekin, beneditarren erreforma Iberia osoan hedatu zen»

«Zuberotar gehienek elizako kantore liburuetan eta pastoraletako testuetan bakarrik irakurtzen dute euskaraz»

• **Iaz argitaratu zen zuk moldatutako Zuberoako idazle zenduak liburua. Hau irakurritak, ohar daiteke zuberotar andanak euskaraz idatzi izan duela. Esan al daiteke zuberotar literatura badagoenik?** XX. mendeko lehen zatian izan da zuberotar hitz lauuko literatura bat. Hala, Urdatx edo Santa Graziko seme Jean-Baptiste Constantin bat izan zen, eta franko idatzi zuen hitz lau eta bertsoan ere. Lehen Mundu Gerraren ondotik, berriz, *Gure Herria* aldizkarian idatzi zuten zuberotar apaiz eta apaizgai gazte batzuek. Kasik hamar bat izan ziren.

• **Denbora luzaz idatzi zuten zuberotar hauek?** Bigarren Mundu Gerraren ostetik ere idatzi zuten. *Gure Herria* aldizkariak haiek betetzen zuten gehienik, eta honek hogeita hamar bat urtez iraun zuen. Literatura kontutik ere badira pastoral idazleak edota kantore idazleak, hala nola, Pierre Bordazarre *Etxahun Iruri*. Pastoralei dagokionez, haatik, azpimarratu behar da izkiri-zaleen izenak berant agertu zirela, eta hauen artean aipa daiteke Ager Bürgbüri Atharratzekoa. Nik dakidanez, honek bost pastoral idatzi zituen. Bat eman zen XIX. mendeko azken urtean, eta beste bi, aldiz, 20. mendean.

• **Eta gaurkoari dagokionez, nolakoak hautesmaten duzu zubererazko literaturaren egoera?** Idazleen aldetik, gurea bezalako herrialde ttipi batentzako, nahiko ondo gabiltzala antzematen dut. Pastoralak aipatzearren, hauetatik idatzi dugun hamar bat bagara. Idazleak bagara, beraz, baina nork irakurtzen gaitu? Hara galdera... Zuberotar

zorrotz batzuek esaten digute: «Batuan edo manexez idazten duzue». Bai, baina, zubereraz ere idazten dugu, haiek uste duten baino gehiago... baina —berriz ere diot— nork irakurtzen gaitu? Lapurtar batzuek, bizkaitar batzuek jakinarazten didate ene zubererazko testuak gus-tura irakurtzen dituztela, baina zuberotar gutiz gehienek ez dute irakurtzen ez batuan, ez nafar-lapurtetaz ezta zubereraz ere. Salbu, haatik, elizan, euskaratuak izan diren eliza kantuekin eta pastoraletako liburuekin. Hauek dira bi toki bakarrak, non zuberotarrak zuberera irakurtzen duten.

• **Zuberoan, euskarazko idazlanen alderat nabari daitekeen ezaxo-lakeria hori zerk azaltzen du?** Argi dago euskara esparru publikoan debekatuta bezala egoteak ez gaituela laguntzen. Herriarren baitan aldagetak egoteko, debe-kuak kendu, erraztasunak eman, eta laguntzak ekarri beharko dira, euskara salbatu behar bada.

• **Liburuez gain, kantuak eta olerkiak ere idatzi di-**

tuzuz? Bai. Testu batzuk berez kantuak izaiteko idatzi nituen, hala eskatu baitzidaten. Beste zenbait, aldiz, olerki gisa izkiriatu nituen, eta abesti bezala eman izan dira.

• **Olerkiak bai, hain zuzen. Zenbat olerki liburu idatzi duzu orain arte?** Bost argitaratu dira orain arte, eta seigarren baten paratzen ari naiz uneotan. Honek *Harritxintxolak* izenburua izango du. Titulua zubereraz du, baina olerkiak euskara batuaz izango dira. Hirurogeita hamar bat olerki idatzi ditut.

• **Beste lan batean ere buru-belarri sartuta zarela entzun dugu...** Bai. Hau manatua izan zaidan lan bat da. Hau izango da Etienne Salaberri heletar apaizaren kazetaritza lanez Pako Sudupe prestatzen ari den liburuaren osaketan parte hartzea. Piarres Lafittez egin du jada antzeko lan bat, eta haren parekoa egin nahi du Etienne Salaberri, eta honetan zati baten idaztea eskatu dit. Nik egingo dudan zatia da nola ezagutu nuen Etienne Salaberri, eta zelako eztabaidak izan nituen harekin politika kontuez. Filosofia irakasle izan nuen urtebetez Uztaritzeko apaiz eskolan, eta elkarrekin asko hitz egin genuen politikaz, bera zentrista zelarik, eta ni, ordea, Enbata abertzale mugimendukoa.

• **Noiz agertzekoa da zure partaidetza izango duen Pako Suduperen liburu hori?** Udaberri honetan argitaratzekoa da. Ene zatiaren izkiriartzen hasia naiz, eta laster bukatuko dut, lehenbiziko testu bat bederen. Gero ikusiko dut Pakok zer esango didan. Geroa geroko...